

Opatření se začala provádět pozdě

Opatření proti dalšímu šíření přemnožených hrabošů, kteří působí velké škody zemědělcům, se začala provádět pozdě. Uvedli to někteří zemědělci při návštěvě zástupců ministerstev zemědělství, životního prostředí a ochránců přírody na jižní Moravě v terénu. Ochránci a resort životního prostředí (MŽP) potvrdili své odmítavé stanovisko k plošné aplikaci jedu na pole, kterou požadovali prvovýrobci. Ministerstvo životního prostředí zmínilo možnost pouze výjimek pro konkrétní případy. Setkání uspořádal Zemědělský svaz ČR. Chtěl politikům a úředníkům ukázat situaci, aby ji začali řešit ve prospěch zemědělců.

Zuzana Fialová

„Ministerstvo zemědělství nám hodilo vidle do jediného možného řešení, které by zamezilo kalamitnímu rozšíření,“ řekl náměstkovi ministra životního prostředí Vladimíru Dolejškému prezident Agrární komory ČR Zdeněk Janděsek. Náměstek kontroval, že organizace zemědělců manažersky pochybily a neseznámily zemědělce s tím, jaké mají možnosti. Dolejšký v debatě uvedl, že o výjimky už mohli zemědělci žádat a už mohly být vyřízené. Za běžné situace mohou klást jed pouze do nor, což je podle jejich zkušeností neúčinné. Podle Janděska aplikace do nor ani orba nezabírají. Jak už dříve uvedl zemědělský poradce pro oblast Morava Antonín Šandera, kvůli hrabošům se výrazně snížil výnos obilí i vojtěšky. Předseda ZOD Rataje na Kroměřížsku Josef Sedláček uvedl, že výnosy na půdních blocích, kde byl hraboš v kalamitním výskytu, se pohybují zhruba kolem jedné tuny až 1,5 tuny z hektaru, když normálně sklízí šest, sedm, osm tun. „Největší škody jsou na řepce, ozimé pšenici a sladovnickém ječmenu.“ Průběh kalamitního výskytu byl zpočátku běžný. Na hraboše každým rokem používáme Stutox II do nor tak, jak se má. To jsme dělali i na podzim roku 2018. Zima ale byla mírná a byl dostatek potravy pro hraboše, kteří se extrémně rozmnožili. Tito škůdci pak porosty na-

Prezident Agrární komory ČR Zdeněk Janděsek (vpravo) a Zdeněk Huták ze společnosti Agro Maryša přiblížili problémy zemědělců s přemnoženými hraboši

Foto Zuzana Fialová

tolik poškozovali, že to vypadalo tak, jako když jsme tam projeli kombajnem,“ přiblížil již dříve Sedláček.

Velké škody hraboš napáchal i v meruňkovém sadu společnos-

Martin Hutař ze společnosti VH Agroton vysvětlil svůj přístup k ochraně proti hrabošům

Foto Zuzana Fialová

ti Agro Maryša ve Velkých Bílovicích, kde zlikvidoval asi 80 procent stromů. „Nepomohlo ani hnízdění desítek jedinců kalouse pustovky,“ ukazoval na ohlodané kmínky mladých stromků Zdeněk Huták z této firmy. Sad byl zničen do týdne. „Čekáme, že stát se k tomu nějak postaví a řekne, co s tím máme dělat,“ prohlásil Huták a připomněl, že společnost koupila ve Velkých Bílovicích a okolí 300 hektarů půdy, z toho je 150 hektarů pod závlahou. Od roku 2016 do roku 2018 vysázela celkem 44 hektarů sadů, přičemž jich hraboši vážně poškodili asi třetinu. „Sady máme na devíti místech, poničeny jsou na čtyřech místech, pět jich není vůbec poškozeno,“ poznamenal s tím, že hraboši se do sadu stáhli z okolních polí po sklizni. Ovocnář Boris Krška uvedl,

že to bylo tak rychlé, že se to nedalo předvídat.

Škůdce významně zasáhl i společnost Seva Flora Valtice, škody na poli s obilím představovaly asi 30 procent. „Takové množství hrabošů tu historicky nebylo,“ poznamenal Václav Pokorný ze společnosti Seva Flora Valtice, která hospodářské asi na 360 hektarech. „Po sklizni ozimého ječmene byl pozemek poddiskovaný a následně osety směskou hořčice a svazenky. Dá se najít, že v některých místech hraboši tahají tuto hořčici do děr,“ přiblížil. Podle Pokorného takových třicet procent porostu již bylo znovu poničeno. Škody na obilninách dosáhly 40 až 50 procent. „Aplikaci do nor přitom není možné zvládnout, lze to pouze plošně,“ prohlásil s tím, že škody se budou přenášet dál i na ozimy. Projevují se i na izolátech teplomilných ovocných dřevin, z nichž používají očka ovocné školky v celé republice. Kvůli poškození kořenového systému hraboši se příští rok můžeme dočkat toho, že stromky začnou schnout,“ podotkl.

S aplikací přípravku Stutox na povrch nesouhlasí hlavně Česká společnost ornitologická. Uvádí, že by zemědělci měli agrotechnickými postupy šíření hlodavce předcházet. S tím souhlasí i Martin Hutař ze společnosti VH Agroton z Velkých Hostěrádek, která hospodářské v režimu ekologického zemědělství. „Máme hony velké nejvíce deset až 15 hektarů. Hra-

Škůdci poničili i kmínky mladých stromků

Foto Zuzana Fialová

boš tak má větší potravní možnosti a nesoustředí se na jeden porost. Orbu děláme téměř všude každý rok a jednou až dvakrát za rok i podmítka. Sejeme i meziploidy. Největší ztráty deset až 15

Václav Pokorný ze společnosti Seva Flora Valtice ukázal, jak se hraboši podepsali na úrodě

Foto Zuzana Fialová

procent tak máme na dvouletých vojtěškách. Je lepší dělat prevenci, než dodatečnými zásahy něco hasit, i když ne vždycky přírodu odhadneme správně,“ přiblížil.

Plošnou aplikaci v konkrétních okresech povolil Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský 5. srpna, o čtyři dny později ministr zemědělství Miroslav Toman povolení po emotivní veřejné debatě zrušil. Zemědělci tak nyní čekají, co bude.

V případě, že by byla povolena výjimka, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský by ji po souhlasu orgánů ochrany přírody udělil v řádu několika dnů. Kalamitní stav je přitom pětinašobek prahu škodlivosti, a to je na podzim tisíc nor na hektar.

Dolejšký přislíbil, že by se těmito žádostmi začali zabývat ještě týž den, kdy by došli.

Ústav o výjimce použití Stutoxu II

(opr) – S ohledem na zcela mimořádný stav přemnožené populace hraboše polního na značném území ČR vydal Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ) v souladu s právními předpisy EU a se zákonem č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči, dvě nařízení o výjimečném použití rodenticidního přípravku Stutox II. Po vlně kritiky, v níž Ministerstvo životního prostředí a ekologické organizace upozornily na to, že plošná aplikace Stutoxu II může ohrozit ptáky, divokou zvěř nebo psy a kočky, Ministerstvo zemědělství platnost zmíněné výjimky pozastavilo. Ještě předtím se však ÚKZÚZ vyjádřil k dotazům souvisejícím s vydáním nařízení o výjimečném použití Stutoxu II v tiskové zprávě, jejíž znění přetiskujeme.

Bylo nutné výjimku vydat?

Plošná aplikace přípravku Stutox II je nyní nutná proto, že rok 2019 je z pohledu výskytu hraboše polního výjimečný tím, že poslední mírná zima podpořila zdárné přezimování hraboše, a masivní nárůst populace způsobilo i suché léto 2018 a suché roky předchozí. Dosavadní povolená aplikace tohoto přípravku do nor není dostačující pro zvládnutí zcela mimořádné kala-

mity hraboše v letošním roce. Přes využívání stávajících metod ochrany včetně agrotechnických opatření (orba, střídání plodin) a berliček pro dravé ptáky je populace hraboše stále na velmi vysoké úrovni. ÚKZÚZ se proto nyní rozhodl k vydání této výjimky, kdy je zřejmé, že kalamitně přemnožená populace hraboše může velmi negativně ovlivnit nejen současné porosty řepy nebo kukuřice, ale následně i porosty letos vysetých ozimých plodin.

V čem výjimka vlastně spočívá?

Jde o výjimku na použití přípravku Stutox II ve vyšší dávce, než jaká byla dosud povolena. Výjimka umožňuje, aby se dávka přípravku na 1 ha přiblížila přibližně poloviční dávce přípravku Stutox I, který byl povolen do roku 2013, resp. zásoby přípravku se používaly až do roku 2015, a který obsahuje stejnou účinnou látku. Stutox II je přípravek, který je povolený již v současné době. Vzhledem k obrovskému přemnožení hrabošů ale dosud povolená hektarová dávka nepostačuje v nejvíce postižených místech k účinnému boji s tímto škůdcem. Plošná aplikace je výjimečně povolena proto, že počty hlodavců a jejich nor již prakticky neumožňují jiný postup.

Jak to vidí ÚKZÚZ

Bude se nyní na všech polích masivně používat chemická ochrana proti hrabošům?

Tato výjimka pochopitelně ne-nařizuje zemědělcům tento přípravek aplikovat ve vyšší dávce anebo rozhozem, ani ji nedoporučuje, ale pouze umožňuje použití tímto způsobem na pozemcích s kalamitním výskytem hraboše.

Přípravek Stutox II tak může být výjimečně použit ve vyšší dávce při aplikaci pouze do nor hraboše po celém území ČR a ve vyšší dávce při aplikaci rozhozem pouze v okresech ČR, kde je výskyt hraboše hodnocen jako kalamitní. Výčet těchto okresů je součástí výjimky, která je omezena jen na dobu 120 dnů a platí tedy pro období od 1. srpna do 28. listopadu 2019, respektive od 5. srpna do 2. prosince 2019.

Jak přípravek Stutox II působí a jaké je riziko pro nečlověčí organismy?

Účinnou látkou přípravku Stutox II je fosfid zinečnatý, který je obsažen v množství 25 g účinné látky na 1 kg přípravku. V rámci povolené výjimky při aplikaci rozhozem jej lze použít v dávce 2–10 kg přípravku/ha, přitom

v minulosti byla stejná účinná látka povolena rovněž rozhozem v dávce pětikrát vyšší.

Již působením malé vlhkosti (večerní či ranní rosa) dochází k rozpadu granule na prášek, čímž se významně omezuje možnost náhodných otrav nečlověčích organismů. Hydrolyzou fosfidu zinečnatého se uvolňuje fosfan, který má charakteristický silný, štiplavý česnekový zápach. Zá- pach láká hlodavce, ale odpuzuje jiné živočichy.

Po pozření jedné pelety hrabošem dojde k úhynu během několika hodin (3–5 hodin). Účinná látka se po pozření hrabošem hromadí až z 90 % v gastrointestinálním traktu, především v žaludku. U sekundárních konzumentů je zaznamenáno přirozené ochranné chování, při němž se při případném požití mršiny vyvarují konzumaci gastrointestinálního traktu. Pokud uhynulého hraboše sežerou celého, dochází ke zvracení a vyvrhnutí kontaminované potravy a jen ve zcela výjimečných případech může dojít i k jejich úhynu.

Přípravek Stutox I byl v ČR do roku 2015 povolen zcela standardně k aplikaci rozhozem na plochu, aniž byly zaznamenány

otravy nečlověčích živočichů. Již při jeho povolení v minulosti byla tak pochopitelně zvažena možná ekotoxikologická rizika a vyhodnocena jako akceptovatelná.

Není třeba se ani obávat kumulace „jedu“ v životním prostředí. Účinná látka se rychle odbourává na neškodné látky a v půdě ani jinde v prostředí se v žádném případě nehromadí.

Existuje nějaké riziko pro člověka?

Přípravek je zakázáno používat v oblastech navštěvovaných širokou veřejností a je také nutno dodržet ochrannou vzdálenost pěti metrů od těchto oblastí. Navíc musí podle podmínek výjimky zemědělci aplikaci v blízkosti oblastí navštěvovaných širokou veřejností oznamovat dotčenému městskému nebo obecnímu úřadu. Nelze jej tedy ani výjimečně aplikovat na plochách v intravilánu obcí, v parcích, na golfových nebo fotbalových hřištích apod. Pravděpodobnost, že by granule pozřel člověk, je díky výše uvedeným vlastnostem přípravku zcela mizivá. Historicky není známý žádný takový případ.

Stejně tak je vyloučen jakýkoli negativní dopad na produkované plodiny a následně krmiva a potraviny. Účinná látka se do rostlin nepřenáší a její přítomnost ve

sklizené produkci či dokonce v potravinách je zcela vyloučena.

Jednou z podmínek výjimečného použití přípravku je také povinnost denně sbírat mrtvé hlodavce a bezpečně je likvidovat. Tímto opatřením se dále snižují rizika sekundární otravy pro predátory. Podle aktuálního sdělení Krajské hygienické stanice Brno mohou být přemnožení hlodavci zdrojem závažných nákaz pro lidi – leptospiróza, salmonelóza apod. Je třeba zabránit kontaktu s těly uhynulých zvířat, jejich močí nebo tkáněmi. Proto nelze veřejnosti doporučit vstupovat na pozemky s přemnoženými hraboši, a to ani v případě, že zde neproběhlo jejich hubení přípravky na ochranu rostlin.

Bude se aplikace přípravku nějak kontrolovat?

Zemědělci jsou povinni tři dny před zamýšlenou aplikací přípravku rozhozem oznámit majiteli honitby a také ÚKZÚZ místo a datum aplikace. ÚKZÚZ bude výše uvedené a další výjimkou nařízené podmínky aplikace přísně kontrolovat a v případě jejich porušení zahájí sankční správní řízení.

Bc. Lucie Pytlíková
Oddělení komunikace
a zahraniční spolupráce ÚKZÚZ